

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННЕ ЗНИЩЕННЯ ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АБО ДОКУМЕНТІВ РЕФЕРЕНДУМУ

Ю.В. Орлов

аспірант кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Питання, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, мають велике значення для теорії кримінального права та кваліфікації цього злочину.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами об'єктивної сторони цього злочину на фрагментарному рівні займалися такі вчені, як: П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін, М.І. Панов, В.К. Матвійчук, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, С.Я. Лихова та ін. Проте до цього часу ці питання не знайшли свого належного вирішення.

Мета статті полягає у дослідженні об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму.

Основні результати дослідження. Потрібно зазначити, що є загальноприйнятими положенням стосовно того, що об'єктивна сторона злочину являє собою сукупність встановлених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв злочинного посягання [1, с.133]. Зовнішні риси (ознаки) злочинного діяння знаходять своє відображення частково в законі. З усіх структурних частин складу злочину найбільше інформації, необхідної для кваліфікації діяння як злочину, містить об'єктивна сторона. Чіткий опис ознак об'єктивної сторони досліджуваного злочину є важливою передумовою дотримання законності в правозастосовній діяльності правоохоронних органів, оскільки притягнення особи до кримінальної відповідальності завжди пов'язане з встановленням у її поведінці конкретного суспільно небезпечного діяння, про яке йдеться в законі (ст.158-2 КК України).

Як показує вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури з кримінального права, проблемі об'єктивної сторони злочину як загальнотеоретичній і практичній проблемі присвячена значна кількість праць [2, с.81; 3, с.106-141; 4, с.5; 5, с.128-143; 6, с.189-211; 7, с.3-268; 8, с.3-343; 9, с.313-343; 10, с.357-383; 11, с.1-343; 12, с.131-138; 13, с.69-83; 14, с.265-372; 15, с.12-563]. Це певною мірою полегшує нам завдання. Оскільки загальнотеоретичні питання, що стосуються зовнішньої сторони злочинного діяння є достатньо розробленими, ми одразу перейдемо до проблеми нашого дослідження. Вважаємо лише за необхідне уточнити складові стосовно загального вчинення щодо об'єктивної сторони складу злочину, дотримуючись у цьому питанні поглядів В.К. Матвійчука. До об'єктивної сторони злочину слід віднести такі ознаки, як діяння (дія та бездіяльність), обстановка вчинення злочину, спосіб вчинення злочину, місце, час, знаряддя, засоби вчинення злочину та джерело злочинного діяння [16, с.213-214].

Ознаки об'єктивної сторони досліджуваного злочину відтворено в загальних рисах у Законі (ст.158-2 КК України). Як обов'язкові ознаки об'єктивної сторони цього злочину передбачені такі, як дії, так і бездіяльність, час вчинення злочину. Встановлення обов'язкових ознак об'єктивної сторони досліджуваного злочину має важливе не тільки наукове, але й практичне значення.

Зовнішня сторона злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, як свідчить вивчення юридичної літератури, до цього часу не знайшла свого достатнього дослідження, вона надто складна, має багатоаспектний характер та істотні дискусійні в юридичному плані моменти, які так чи інакше впливають на практику застосування норм, передбачених цією статтею, і законотворчу діяльність та теорію кримінального права.

Низка понять, які використовують автори в своїх роботах для з'ясування обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму, викликані цілком зрозумілими чинниками: 1) це намагання при аналізі та науковому обґрунтуванні механічного перенесення заборон чи прав з інших законодавчих актів; 2) це уникнення аналізу об'єктивної сторони зазначеного злочину, а натомість тяжіння до тлумачення форм прояву злочину, передбаченого ст.158-2 КК України; 3) це відсутність в роботах, які стосуються цієї теми, роз'яснення термінології на належному рівні.

Отже завдання нашого дослідження в межах, визначених цією статтею, полягає в тому, щоб як найповніше: а) врахувати позитивні моменти, що стосуються розкриття ознак об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст.158-2 КК), послідовно їх визначити і обґрунтувати; б) користуючись загальним поняттям об'єктивної сторони цього злочину, визначити повну сукупність обов'язкових ознак об'єктивної сторони, що характеризують зовнішні прояви досліджуваного діяння; в) здійснити кваліфікацію діянь, передбачених ст.158-2 КК України за ознаками об'єктивної сторони цього злочину.

Вищезазначені завдання і напрямки та позитивні моменти дослідження допоможуть нам правильно назвати обов'язкові ознаки об'єктивної сторони незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму. Такими є: 1) дії; 2) бездіяльність; 3) місце вчинення злочину; 4) час вчинення злочину.

На основі вищезгаданого та з урахуванням недоліків, визначених нами при аналізі сутності об'єктивної сторони цього злочину і необхідності меж дослідження запропонуємо дефініцію зовнішньої сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України. Об'єктивна сторона злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму характеризується як активними діями, так і бездіяльністю, які мають місце у визначених об'єктивних умовах, у певному місці та у певний час.

Проведений нами аналіз окреслює межі подальшого дослідження, але на нашу думку, є недостатнім для усвідомлення ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України. Тому ми дійшли висновку, що в

подальшому стосовно досліджуваної проблеми слід додатково розглянути ще такі питання: погляди в джерелах з кримінального права на поняття об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму; термінологію, якою користуються автори наявних публікацій, як вони її пояснюють та як вона співвідноситься з чинним КК України, а також із сучасною судовою практикою. Це викликано тим, що зовнішня сторона злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, надто складна, і як свідчить наше дослідження, має багатоаспектний характер та суттєві дискусійні моменти, що так чи інакше впливають на практику застосування цієї статі, та законотворчу діяльність.

В юридичній літературі існує значна кількість часом суперечливих поглядів на поняття і зміст об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму. Так, І.О. Зінченко зазначає, що об'єктивна сторона цього злочину складається із двох альтернативних дій: 1) незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму поза встановленим строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів або референдуму; 2) пошкодження виборчої документації або документів референдуму [17, с.152]. М.К. Гнетнев, О.М. Готін, М.В. Мазур стверджують, що об'єктивну сторону цього злочину складають дві форми: 1) незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в ЦВК після проведення виборів або референдуму; 2) пошкодження виборчої документації або документів референдуму [18, с. 170]. М.І. Мельник наполягає на тому, що об'єктивна сторона цього злочину виражається в активних діях, а саме у незаконному: 1) знищенні виборчої документації або документів референдуму поза встановленим строком зберігання; 2) їх пошкодженні [19, с.121]. П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий впевнені, що з об'єктивної сторони цей злочин виражається у двох формах: 1) незаконному знищенні виборчої документації або документів референдуму, які є предметом злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, тобто виборчої документації, яка підлягає зберіганню у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії, або у 2) пошкодженні виборчої документації або документів референдуму [20, с.187]. П.П. Андрушко вбачає, що із об'єктивної сторони цей злочин виражається або у 1) незаконному знищенні виборчої документації або документів референдуму, які є предметом злочину, передбаченого ст. 158-2 КК, тобто виборчої документації, яка підлягає зберіганню у державних архівних установах та і Центральній виборчій комісії, або у 2) пошкодженні виборчої документації або документів референдуму [21, с.281].

Аналіз існуючих точок зору на поняття об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України свідчить, що їх автори, зокрема, М.К. Гнетнев, О.М. Готін, М.В. Мазур (автор другої точки зору) і П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий (автори четвертої точки зору), П.П. Андрушко (автор п'ятої точки зору) дають визначення зовнішнього прояву цього діяння загальними фразами, посилаючись на дві форми його

прояву, переписуючи положення диспозиції ч.1 ст.158-2 та ч.1 ст.158-1 КК України, а не з використанням складових (ознак) об'єктивної сторони. Такий підхід авторів не додає позитиву для правозастосовних органів. Деяку спробу якось вирішити проблему визначення об'єктивної сторони діяння, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України зробили в подальшому І.О. Зінченко (автор першої точки зору) та М.І. Мельник (автор третьої точки зору), вказавши, що зовнішній прояв цього злочину, зокрема на альтернативні дії та на активні дії.

Проте перед тим, як проаналізувати зовнішні ознаки прояву цього злочину, передбачених ч.1 ст.158-2 КК України, необхідно звернутися до розуміння термінології, що має відношення до зовнішніх ознак цього злочину, яка приведе нас до її визначеності і буде сприяти розумінню суті об'єктивної сторони цього злочину. Визначаючи у цьому сенсі залежність якості правового матеріалу, а ми в цьому контексті віднесли б і застосування термінології в ч. 1 ст.158-2 КК України. З цього приводу Н. Вінер зазначав, що «теорія і практика права тягнуть за собою дві групи проблем: групу проблем, яка стосується загального призначення права, розуміння справедливості в праві, і групу проблем, що стосуються технічних приписів, при допомозі яких ці поняття стануть ефективними [22, с.29]. Ці положення впритул стосуються принципу визначеності та єдності термінології у складі злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму та можливості здійснення ефективної, кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин лише за допомогою визначених у законі термінів (які могуті сприяти розумінню ознак об'єктивної сторони злочину).

Нам здається, що таке різноманіття понять, що використовується авторами для позначення обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України, має такі підстави: 1) неоднозначне сприйняття означених у законі ознак як в теорії кримінального права, так і в правозастосовній діяльності; 2) різне тлумачення понять «незаконне», «знищення», «поза встановленим строком зберігання», «після проведення виборів», «після проведення референдуму», «а так само», «пошкодження»; 3) відхід законодавця або неналежне формулювання ним у законі такої ознаки об'єктивної сторони цього злочину, як час його вчинення. Крім того, деякі автори положення, які стосуються місця і часу вчинення злочину, змішують з обстановкою його вчинення.

Отже, з'ясування підстав, що використовуються авторами для позначення обов'язкових ознак об'єктивної сторони цього злочину, усвідомлення вищезазначених питань і напрямків, а також точок зору на цю проблему допоможуть нам вірно з'ясувати та визначити обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму.

Перш за все розглянемо найбільш загальні положення цієї проблеми, а потім перейдемо до конкретних питань нашого дослідження, що допоможе нам з'ясувати змістовні, суттєві проблеми об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму.

Такими загальними питаннями на наш погляд, є: 1) незаконне знищення виборчої документації у державних архівних установах та Центральній вибор-

чий комісії України; 2) незаконне знищення документів референдуму у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України; 3) а так само пошкодження виборчої документації; 4) а так само пошкодження документів референдуму; 5) поза встановленим строком зберігання; 6) після проведення виборів або референдуму [23].

У цьому сенсі ми маємо з'ясувати, який обсяг містять положення закону «незаконне знищення виборчої документації», «незаконне знищення документів референдуму» у перших двох формах його прояву. Крім того, підлягає з'ясуванню співвідношення перших двох форм прояву злочину і третьої і четвертої форми прояву цього злочину, а також місця і часу вчинення цих злочинів у чотирьох формах його прояву, та як зазначені нами у дослідженні ці загальні положення, сформульовані законодавцем, співвідносяться. Для більш кращого розуміння цих положень назвемо ці форми прояву: 1) незаконне знищення виборчої документації поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в центральній виборчій комісії України після проведення виборів; 2) незаконне знищення документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України після проведення референдуму; 3) а так само пошкодження виборчої документації; 4) а так само пошкодження документів референдуму.

З цією метою нам потрібно з'ясувати обсяг такої незаконної поведінки особи, як незаконне знищення виборчої документації поза встановленим строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів, щоб уявити волю законодавця. Перш за все необхідно звернутися до тлумачення терміну «незаконне». Великий тлумачний словник сучасної української мови не містить термін «незаконне», а лише — «незаконно», що є присл. до незаконний [24, с.760]. Термін «незаконний», означає «... -а, -е. Який забороняється законом, порушує закон. // Який суперечить законіві, йде врозріз із ним... [24, с. 760]. «Русско-украинский словарь» термін «незаконний» тлумачить таким чином: «... — ым образом незаконно, незаконным способом (чином)» [25, с.107]. «Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля» термін «незаконный», тлумачить як «...противозаконный, не согласный съ законами, правилами, постановлениями; // въ народъ: противный обычаемъ, преданьямъ, обрядамъ...» [26, с.518-519].

Аналіз етимологічного тлумачення терміну «незаконний», запропонованого в словниках, можна звести до наступних положень, які можна взяти за основу: 1) що суперечить законіві; 2) що забороняється законом; 3) що порушує закон, йде врозріз з ним; 4) протизаконний, не узгоджений з законами, правилами, постановами.

Для того, щоб визначитись з терміном «незаконний», ще доцільно було б звернутися до терміна «незаконні дії», який означає: «... дії, що порушують встановлений законом правопорядок. Такими є: а) дії, заборонені законом; б) дії, вчинені не в тому порядку, який для них визначений законом. Залежно від характеру Н. д. вони утворюють склад відповід. правопорушення: цив.,

адм., кримінального тощо. У передбачених законодавством випадках під поняття «незаконні дії» підпадає і їх пасивна форма т.д. незаконна бездіяльність...» [27, с. 129].

Отже, можна констатувати, що термін «незаконний» стосується як дії, так і бездіяльності і означає: 1) діяння, що заборонене законом або іншими нормативно-правовими актами; 2) діяння, що порушує закон, інші нормативно-правові акти, йде врозрід з ними; 3) діяння, що неузгоджене з законами, іншими нормативно-правовими актами.

Стосовно терміна «знищення», то він в довідкових джерелах використовується як «... дія за знач. знищити і знищитися та знищувати...» [24, с. 473]. Так, термін «знищувати», означає: « - ую, - уеш, недоп., знищити, - шу, - щипш, док., перех. 1. Вбиваючи, нищачи і т. ін., припиняти існування кого-, чого-небудь, призводити до загибелі, смерті // Руйнувати, псувати що-небудь, ламаючи, рвучи і т.ін. // Скасовувати, ліквідувати що-небудь...» [24, с. 473]. Також термін «уничтожить» означає «... 1. Кого - что. Прекратитъ существование кого - чего - н., истребить...» [28, с. 681]. «Украинско-русский словарь» термін «знищувати» трактує «... щую, — щуем, знищити, — шу, — щипш, уничтожать, уничтожить; истреблять, истребить...» [25, с. 278]. «Русско-украинский словарь под. ред. С.И. Головащук, Л.А. Коробчинской, Н.И. Пилинской: Т.3» термін «уничтожать» трактує «... 1. Знищувати, — щую, — щуеш и нищити, знищити и мног. познищувати и понищити; (истреблять — еще)...» [29, с. 548]. Знищення — це приведення об'єкта (предмета) до повної непридатності із втратою можливості його відновлення [30, с. 633].

Аналіз етимологічного трактування терміну «знищувати» запропонованого в довідникових джерелах, дає можливість виокремити наступні положення, які можуть бути основою в цьому сенсі: 1) означає, що нищачи, припиняти, існування кого-, чого-небудь; 2) означає знищення — це приведення об'єкта (предмета) до повної непридатності і з втратою його можливості до відновлення.

Наше розуміння припису закону «незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму» знайшло підтримку в юридичній літературі. Так, М.І. Мельник та О.О. Дудоров зазначають, що незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму полягає в діяннях, внаслідок яких такі документи перестають фізично існувати, а також такі документи втрачають властивість бути носієм зафіксованої на них інформації та не підлягають відновленню, тобто приводяться у стан, який повністю і завжди виключає використання їх за призначенням [31, с.432].

Положення закону «...поза встановленим строком зберігання ...» та «... після проведення виборів...» можна частково зрозуміти із етимології термінів: «поза», «встановленим», «строком», «зберігання», «після», «проведення», «виборів». Українско-русский словарь; Под. ред. Л.С. Паламарчук, Л.Г. Скрышника. — К. «Наукова думка», 1976 г.» термін «поза» тлумачить «... предл. ...минуя кого, что—н. мимо (кого, чего)...» [32, с. 576]. Великий тлумачний словник сучасної Української мови термін «поза» трактує «...прийм. ... 1. Указує на предмет, місце і т.ін.: ... б) поза які, мимо яких спрямована дія; в) за

межі яких спрямована дія: ... г) за межами яких хто-, що-небудь є, міститься, перебуває ... 2. Указує на місце дії, яка відбувається... б) поза кого-, чого-небудь; в) за межами чого-небудь... . Указує на певний час перед чим-небудь» [24, с.1013-1014].

Значений термін указує на час поза яким що-небудь відбувається. Термін «встановлений» відсилає нас до терміну «установити», а той — до терміну «установлювати», який означає «... утверджувати, узаконювати, що-небудь...» [24, с.1517].

Натомість термін «строк», означає «... -у, ч.1. Установлений, визначений для кого, чого-небудь відрізок часу // Відрізок часу взагалі...» [2, с.1405]. Щодо терміну «зберігання» то він означає «-я, с. Дія за значенням зберігати...» [24, с.440].

Слід погодитися з думкою, що є в юридичній літературі, що слова (фразеологічний зворот) «після проведення виборів або референдуму» вказують як на час вчинення зазначених у диспозиції статті досліджуваного злочину дій (знищення виборчої документації або документів референдуму), так і характеризують предмет злочину у цій формі його вчинення, які протягом певного часу після проведення відповідних виборів або референдуму повинні зберігатися або у державних архівних установах, або в Центральній виборчій комісії України [33, с.274].

Отже, можна констатувати, що аналіз виборчого законодавства свідчить про те, що Центральна виборча комісія після офіційного оприлюднення результатів виборів Президента України та виборів народних депутатів України передає виборчу документацію до відповідної центральної державної архівної установи. Так, згідно ст. 115 Закону України «Про вибори народних депутатів України» Центральна виборча комісія після офіційного оприлюднення результатів виборів депутатів передає виборчу та іншу документацію, що підлягає внесенню до Національного архівного фонду, у тому числі протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях та про підсумки голосування в межах виборчих округів, до відповідної центральної державної архівної установи, а окружні виборчі комісії передають таку документацію до Державного архіву в Автономній Республіці Крим та відповідних місцевих державних архівних установ [34]. Натомість виборча документація, що не підлягає внесенню до Національного архівного фонду, передається окружними виборчими комісіями до місцевих архівних установ, створених органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [34].

Виборчі бюлетені, контрольні талони виборчих бюлетенів, попередні та уточнені списки виборців, акти, заяви, скарги про порушення вимог цього Закону при проведенні голосування і підрахунку голосів виборців, протоколи та рішення виборчих комісій зберігаються у місцевих архівних установах, визначених частиною другою ст.115 цього Закону, протягом п'яти років з дня офіційного оприлюднення результатів виборів депутатів, після чого знищуються в установленому порядку [34]. Крім того, слід погодитися з думкою

П.П. Андрушка, що «... доповнення ... окремою нормою, сформульованого у ст. 158-2КК, з позиції законодавчої техніки не є достатньо обґрунтованим. При цьому і текст самої позиції законодавчої техніки сформульований у диспозиції ч.1 ст. 158-2КК вкрай невдало, що дає підстави для неоднозначного визначення майже всіх ознак передбаченого нею складу злочину і предмету зазначених у ній діянь, ознак об'єктивної сторони (самого діяння, часу та місця його вчинення, форми вини)...зокрема, яка форма і вид вини при пошкодженні зазначених документів — чи може визнаватись злочином необережне їх пошкодження, ознак кваліфікованого його виду, зокрема, чи є таким член комісії з референдуму у разі знищення документів референдуму...» [30, с.285].

Слід погодитися з думкою П.П. Андрушка, що зберігання виборчих документів після проведення виборів в окружних чи територіальних та дільничних виборчих комісіях виборчими законами не передбачено, оскільки такі комісії свою діяльність після проведення виборів припиняють [33, с.275-276].

Ці положення в подальшому будуть розкриті за окремими ознаками об'єктивної сторони цього злочину, а на предмет дослідження в цій статті цього досить.

Під пошкодженням виборчої документації або документів референдуму слід розуміти їх приведення у стан, непридатний для їх подальшого використання за їх цільовим призначенням внаслідок втрат частини зафіксованої на них інформації [35, с.187].

Існує думка, що предметом злочину у формі пошкодження документів можуть бути будь-які виборчі документи і документи референдуму [33, с.274-275; 35, с.181]. Проте існують й інші судження, де вищезазначене твердження не знаходить такого підтвердження. Так, М.І. Мельник та О.О. Дудоров стверджують, що предметом цього злочину є виборча документація та документи референдуму, які знаходяться на зберіганні у державних архівних установах та ЦВК після проведення виборів або референдуму [31, с.431]. Це знаходить своє підтвердження з використанням модальних часток, зокрема «само», російського «же» в ч.1 ст.158-2 КК України, що є службовою частиною мови, яка застосовується після прислівника «так» [36, с.147-148].

Це свідчить, що як знищення виборчої документації або документів референдуму, так і пошкодження виборчої документації або документів референдуму стосується тоді, коли воно відбувається поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів або референдуму.

З метою більш глибокого розуміння положень, які стосуються дій або бездіяльності, звернемося до існуючих точок зору на розуміння терміну «знищення виборчої документації або документів референдуму» двох перших форм, які характеризують діяння. Так, М.І. Мельник зазначає, що знищення виборчої документації або документів референдуму полягає в діяннях, внаслідок яких такі документи перестають фізично існувати (при цьому такі документи втрачають властивості бути носієм зафіксованої на них інформації та не підлягають відновленню, а саме, приводяться у стан, який повністю і назавжди виключає використання за призначенням. Таке знищення може здійснюватись

шляхом, наприклад, спалювання, подрібнювання, травлення кислотою, стирання тексту документа до стану неможливості його розпізнавання та відновлення, стирання інформації з магнітного лазерного диску, заливання фарбою тощо) [31, с.432]. І.О. Зінченко під знищенням виборчої документації розуміє активні дії, що передбачають повну ліквідацію виборчих документів або документів референдуму будь-якими способами, приведення документів у неприродний стан, коли вони втрачають свої властивості і не можуть бути носіями зафіксованої в них інформації (спалювання, розірвання тощо) [17, с.152]. М.К. Гнетнев, О.М. Готін, М.В. Мазур під незаконним знищенням виборчої документації або документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії після проведення виборів або референдуму слід визнавати вчинення протиправних дій (підпалення, подрібнювання, обливання кислотою, залиття водою тощо), внаслідок чого такі документи, які за законом ще підлягають зберіганню, перестають фізично існувати або втрачають можливість бути носієм зафіксованої на них інформації та не може бути відновлено [18, с.171]. П.П. Андрушко під знищенням виборчої документації або документів референдуму — це певні дії винного, внаслідок яких припиняється фізичне існування матеріальних носіїв, на яких зафіксована певна інформація (наприклад, спалювання документації чи документів), або документи приводяться у такий стан, коли вони втрачають властивість бути носієм зафіксованої на них інформації (наприклад, видалення тексту шляхом травлення, розривання, стирання тексту з неможливістю його відновлення) [33, с.281]. П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий стверджують, що знищення виборчої документації або документів референдуму — це певні дії винного, внаслідок яких припиняється фізичне існування матеріальних носіїв, на яких зафіксована певна інформація (наприклад, спалювання документації чи документів), або документи приводяться у такий стан, коли вони втрачають властивість бути носієм зафіксованої на них інформації [35, с.187].

Аналіз існуючих точок зору на дві перших форми прояву цього злочину, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України свідчать, що І.О. Зінченко (автор другої точки зору), М.К. Гнетнев, О.М. Готін, М.В. Мазур (автори третьої точки зору), П.П. Андрушко (автор четвертої точки зору), а також П.П. Андрушко, І.О. Мельник, В.П. Тихий, В.І. Осадчий, І.О. Зінченко (автори п'ятої точки зору в окремій монографії) вбачають, що знищення виборчої документації відбувається лише шляхом дії. Натомість М.І. Мельник, коментуючи ст.158-2 КК України у Науково-практичному коментарі, на наш погляд вірно зазначає, що знищення виборчої документації або документів референдуму полягає в діяннях. Цим самим підтверджує, що воно може відбуватися як шляхом дії, так і бездіяльності. Про це свідчить положення ч.2 ст.158-2 КК України, які сформульовані таким чином: «Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням влади або службового становища» [23]. Це підтверджується й тим, що в деяких випадках під «незаконні дії» підпадає їх пасивна форма так звана незаконна бездіяльність [27, с.129].

Отже, в перших двох формах прояву цього злочину слід відмітити такі дії та бездіяльність, як: 1) незаконне знищення виборчої документації; 2) незаконне знищення документів референдуму.

У цьому сенсі слід звернути увагу на те, що дія — це активна протиправна, вольова поведінка особи. Натомість бездіяльність — це пасивна протиправна, вольова поведінка особи.

Проте, такої характеристики для їх розмежування недостатньо. Ясно, що вона як активна поведінка завжди являє собою певний рух тіла, яким вважається навіть неістотний рух м'язів, міміка, жестикуляція і оскільки слова вимовляються через посередність певних рухів м'язів — це також рух тіла [37, с.67].

Разом з тим слід визнати, що будь-які тілорухи допустимо визнати пошуковою дією, а лише такі, що: по-перше, оскільки мова йде про ознаку об'єктивної сторони злочину, дія — тілорухи, які відбуваються в ситуації, коли особа має поводити себе пасивно; по-друге, оскільки мова йде про форму (вид) суспільно-небезпечної поведінки, дія — тілорухи, які направлені на завдання відповідної шкоди [37, с.67]. Стосовно ж бездіяльності, то зрозуміло, що вона як пасивна вольова протиправна поведінка, являє собою перш-за все відсутність тілорухів, але бездіяльність це далеко не будь яка відсутність тілорухів [37, с.69]. Цю позицію слід підтримати, виходячи з того, що: по-перше, оскільки мова йде про форму суспільно небезпечної поведінки, бездіяльність — це те, що проявляється в утриманні від необхідних для недопущенні шкоди тілорухів; по-друге, оскільки мова йде про ознаку об'єктивної сторони злочину, бездіяльність — відсутність тих тілорухів, які відбуваються в ситуації, коли особа повинна обов'язково вести себе активно (для іншого заборон не встановлено) [37, с.69].

Тепер з'ясуємо третю і четверту форми прояву цього злочину (ч.1 ст.158-2 КК), які сформульовані наступним чином: 3) а так само пошкодження виборчої документації; 4) а так само пошкодження документів референдуму. Перш за все у цьому сенсі розглянемо існуючі точки зору на зазначені діяння (дію або бездіяльність). І.О. Зінченко під пошкодженням розуміє приведення документів у частково непридатний стан, коли можливість їх використання за цільовим призначенням суттєво утруднюється або навіть унеможливується (відірвано частину документа, залито чорнилами або фарбою текст тощо) [17, с.152]. П.П. Андрушко, І.О. Зінченко М.І. Мельник, В.І. Осадчий і В.П. Тихий стверджують, що пошкодження виборчої документації або документів референдуму — це їх приведення у стан, непридатний для їх подальшого використання за їх цільовим призначенням внаслідок втрати частини зафіксованої на них інформації (наприклад відривання частини документа, заливання документа фарбою, знищення частини тексту документа шляхом стирання чи травлення) [20, с.187]. М.К. Гнетнев, О.М. Готін, М.В. Мазур стверджують, що пошкодження виборчої документації або документів референдуму — це заподіяння шкоди таким документам, внаслідок якої використання їх за цільовим призначенням ускладнено або неможливо (залежно від обставин таке пошкодження може бути визнане малозначним діянням (ч.2 ст.11 КК) [18, с.171].

П.П. Андрушко під пошкодженням виборчої документації або документів референдуму вважає їх приведення у стан, непридатний для їх подальшого використання за цільовим призначенням внаслідок втрати частини зафіксованої на них інформації (наприклад, відривання частини документа, заливання документа фарбою, знищення частини тексту документа шляхом стирання чи травлення) [33, с.281].

Аналіз існуючих точок зору на пошкодження виборчої документації або документів референдуму свідчить, що жоден із авторів не вказує, чи ці дві форми прояву цього злочину вчиняються шляхом дії чи бездіяльності. Лише П.П. Андрушко, коли пояснює, що не утворює складу злочину, передбаченого ст.158-1 (нині ст.158-2 КК), знищення чи пошкодження виборчої документації чи документів референдуму, які не підлягають передачі на зберігання до державних архівних установ після завершення виборчого процесу у територіальних, окружних, дільничних виборчих комісіях до закінчення проведення відповідних виборів і припинення діяльності відповідних виборчих комісій (такі дії, за наявності підстав, можуть кваліфікуватися за ст.357 КК), то зазначає, що пошкодження відбувається (виходячи з його судження) шляхом дії [21, с. 282].

Не можна погодитися з думкою П.П. Андрушка та групою авторів крім нього, зокрема І.О. Зінченком, М.І. Мельником, В.І. Осадчим та В.П. Тихим, що предметом злочину у формі пошкодження документів можуть бути будь-які виборчі документи і документи референдуму [33, с.274-275; 35, с.181]. Про це навіть частково вище зазначає П.П. Андрушко «...що не утворює складу злочину, передбаченого ст.155-1 (нині ст.155-2 КК), знищення чи пошкодження виборчої документації чи документів референдуму, які не підлягають передачі на зберігання до державних архівних установ після завершення виборчого процесу...» [21, с.28]. Нашу позицію підтверджує М.І. Мельник та О.О. Дудоров, стверджуючи, що предметом цього злочину є виборча документація та документи референдуму, які знаходяться на зберіганні у державних архівних установах та ЦВК України після проведення виборів та референдуму [31, с. 431]. Це, як ми вже зазначали вище, знаходить своє підтвердження з використанням законодавчих модальних часток, зокрема «само», російською «же» в ч.1 ст.158-2 КК України, що є службовою частиною мови, яка застосовується після прислівника «так».

Зазначені вище недоречності в теорії і на практиці мають бути усунені наступним чином « а так само незаконне пошкодження виборчої документації або документів референдуму поза встановленим строком зберігання у державних архівних установах та Центральної виборчої комісії України після проведення виборів або референдуму».

Таким чином, пошкодження виборчої документації або документів референдуму стосується лише документів, переданих на зберігання в зазначені установи та може відбуватися як шляхом дії, так і бездіяльності.

Теорія кримінального права та існуюча практика до цього часу не вирішили проблеми, яка стосується місця вчинення злочину взагалі і, зокрема, стосовно злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму. Таке становище, на наш погляд, перешкоджає одноманітному

розумінню такої ознаки об'єктивної сторони злочину, а, отже, і стало перепонуою для з'ясування цієї ознаки і в складі злочину, передбаченому ст.158-2 КК України, і не сприяло, як свідчить наше дослідження, повноті зовнішнього прояву цього діяння. У цьому контексті слід погодитися з В.Г. Мороз, що український законодавець до цього часу не запропонував визначення поняття «місце вчинення злочину», а тому, як наслідок цього, в теорії кримінального права існують різні точки зору на це поняття, що створює непередбачувані проблеми та труднощі при застосуванні чинного кримінального законодавства на практиці [38, с.122].

З приводу поняття «місце вчинення злочину» існують наступні судження; одні автори під місцем вчинення злочину розуміли територію, на якій вчинено суспільно небезпечне діяння [39, с.18]; другі – наполягали, що під місцем вчинення злочину слід вбачати певну територію, на якій почато, закінчено злочин, чи настає злочинний результат (при цьому «територія» вживається тут у самому широкому розумінні цього слова, тобто як частина адміністративного поділу державної території, наприклад, відкрите море, інший водний шлях, чи як частина певної місцевості, де проводяться які-небудь роботи або розміщені певні приміщення, наприклад, порушення статутних правил караульної (вахтової) служби, вчинене у караулах і на постах з охорони складів з боєприпасами, озброєнням, бойовою технікою чи інших об'єктів, що мають важливе значення) [40, с.165–166]; треті – вбачали, що місце є територією, на якій було розпочато, закінчено діяння або настав злочинний результат, але вони не озвучують, в якому розумінні вживається це поняття, а лише наводять приклади законодавчого закріплення місця вчинення злочину за КК 1960 р. (наприклад, місцем вчинення злочину, передбаченого ст.163-1КК, є континентальний шельф СРСР, за ст.204 КК – море. Враховуючи те, що в певних випадках місце вчинення злочину описано в законі як оціночне поняття, його встановлення може викликати певні труднощі, тому в теоретичному і практичному відношенні можуть бути корисні рекомендації вчених, що конкретизують названі оціночні поняття) [41, с.133; 42, с.133]; четверті – стверджували, що в архаїчному слов'янському праві така ознака об'єктивної сторони, як місце вчинення злочину, характеризувалася наступним чином: «...дом, двор, поле, лодка» [43, с. 18; 44, с.177]; п'яті – зазначали, що місце вчинення злочину – це певна територія, на якій вчинено злочин, зокрема, п. «г» ч.1 ст.258 КК РФ передбачає покарання за незаконне полювання на території заповідника, заказника чи в зоні екологічного лиха або в зоні надзвичайної екологічної ситуації, а п. «в» ч.1 ст.256 КК РФ до караного діяння відносить незаконне добування риби, морського звіра та інших водних тварин або промислових морських рослин у місцях нересту або на міграційних шляхах до них [45, с.340; 46, с.203]; шості – визначають місце вчинення злочину ні більше ні менше як певну територію, на якій вчинено те чи інше злочинне діяння, зокрема, ст.258 КК РФ описує незаконне полювання на території заповідника, заказника чи в зоні екологічного лиха або в зоні надзвичайної екологічної ситуації (при цьому вони виділяють три види зв'язку злочинного діяння з місцем – діяння вчиняється у певному місці; діяння, що виражається в зазначенні певного місця;

діяння, яке посягає на те чи інше місце, зокрема, незаконне проникнення в житло – ст.139 КК РФ, незаконне перетинання державного кордону – ст.322 РФ [47, с.367; 48, с.64]; сьомі - впевнені, що місце вчинення злочину як ознака складу злочину являє собою просторову характеристику злочину, що безпосередньо вказана в диспозиції статті Особливої частини КК РФ, яка впливає на кваліфікацію вчиненого і диференціацію відповідальності, тобто – це ділянка території, на якій була виконана об'єктивна сторона злочину, але місце в даному випадку – не тільки фізичний простір, це територія, яка характеризується і соціальними ознаками, наприклад, заповідник (ч.2 ст.250 КК РФ), відкрите море (ч.2 ст.256 КК РФ) – це не просто ділянки території або акваторії, це ділянки, які володіють певними соціальними характеристиками і правовим статусом (КК РФ не містить правил визначення місця вчинення злочину [37, с.116-117]; восьмі – асоціюють місце вчинення з певною територією, де злочин було розпочато, закінчено або де злочин було припинено [49, с.245]; дев'яті – вважають, що місцем вчинення злочину є певна територія, на якій вчиняється злочин [50, с.98]; десяті – стверджують, що під місцем вчинення злочину слід розуміти певну територію, або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння, настають суспільно небезпечні наслідки (місце вчинення злочину в одних випадках визначається як територія України – це ст.ст.268, 334 КК, повітряний простір – це ст. 282 КК, економічна зона України – це ст.243 КК України; у других – воно використовується як географічне поняття, наприклад, море, внутрішні морські і територіальні води – це ст.243 КК України, атмосферне повітря – це ст.241 КК України, водні об'єкти – це ст.242 КК України, надра – це ст.240 КК України, континентальний шельф – це ст.244 КК України; у третіх – під ним розуміють певну територію, на якій людина проживає чи займається виробничою або іншою діяльністю, наприклад, житло, інше приміщення чи сховище – це ст.ст. 185, 186, 187, річкове, морське або повітряне судно – це ст.278 КК України, транспортні комунікації – це ст.279 КК України, вибухонебезпечні підприємства, вибухонебезпечні цехи – це ст.273 КК тощо. Іноді це місце, де відбуваються певні події чи певні дії виняткового характеру, наприклад, поле бою – це ст.ст. 429, 432 КК України, район бойових дій – це ст.433 КК України. У деяких складах місце вчинення злочину визначається як територія, на яку поширюється чітко визначений правовий режим, наприклад, державний кордон України – це ст.331 КК України, митний кордон України – це ст.201 КК України, заповідники, території й об'єкти природно-заповідного фонду – при незаконному полюванні – це ст.248 КК України, місце обмеження волі – це ст.390 КК України, місце позбавлення волі – це ст.393 КК України, виправні установи – це ст.ст. 391, 392 КК України, спеціалізовані лікувальні заклади – це ст.394 КК України та ін. У деяких випадках місце вчинення злочину виступає як кваліфікуюча ознака, наприклад, розбій, вчинений щодо населення в районі воєнних дій – це ч.2 ст.243 КК України) [51, с.126–127]. Існують інші точки зору на поняття «місце вчинення злочину», які в тій чи іншій мірі повторюють у тій чи іншій інтерпретації це поняття. Ми лише показали різноманіття в цьому питанні. Проте, враховуючи те, що такий напрям дослідження виходить за

межі предмета нашого пошуку, то ми візьмемо за основу визначення поняття «місце вчинення», запропоноване В.Г. Мороз, яка більш глибоко торкнулася цієї проблеми. Вона сформулювала його таким чином: «Під місцем вчинення злочину потрібно розуміти територію, інше місце, яке характеризується фізичними, соціальними і правовими критеріями, де було розпочато, продовжено чи припинено злочинне діяння [38, с.133]».

Таке поняття «місце вчинення злочину», на наш погляд, є обґрунтованим, оскільки воно базується на глибокому аналізі існуючих точок зору, що зустрічаються в джерелах з кримінального права та утверджується на з'ясуванні такої термінології, як: «місце», «територія», «акваторія», «простір», «місцевість», інших термінах і поняттях. Зокрема, «Словарь русского языка» С.І. Ожегова тлумачить термін «місце» як: «...1. Пространство, которое занято или может быть занято кем—чем-н., на котором что—н. происходит, находится или где можно расположиться...2. Участок на земной поверхности, местности...» [28, с.281]. Новий тлумачний словник української мови цей термін трактує як: «... Простір земної поверхні, зайнятий або який може бути зайнятий ким-, чим-небудь; місцина, місцевість...» [24, с.652-653].

«Словарь русского языка» С.І. Ожегова тлумачить термін «територія» як: «Земельное пространство с определенными границами...Территориальные воды...» [16, с.649]. Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «територія» розуміє як: «...1. Частина земної кулі, що належить певній державі або входить до складу якої-небудь частини світу. // Частина якої-небудь країни (область, район і т.ін.). Вільна територія — частина певної області, певного міста тощо, яка підлягає особливим міжнародним законам...» [24, с.1443]. Юридична енциклопедія територію тлумачить так: «територія (лат. *territorium* — область, територія; від *terra* — земля) в міжнародному праві — частина — частина земної кулі (суша, води, повітряний простір над ними) та космічний простір і небесні тіла, що в ньому знаходяться. Термін використовується для визначення різних категорій земного та позаземного простору, відмежованих від ін. відповід. просторів певними поверхнями (кордонами), які мають той чи ін. юрид. статус і відповід. правовий режим. За видами прав. Режиму Т. поділяються на 3 осн. Категорії: а) держ. територія; б) міжнародна територія; в) територія зі змішаним режимом. Міжнародна Т. — це Т., яка знаходиться у заг. користуванні всіх держав і на яку не поширюється суверенітет будь-якої держави. До між нар. Т. належать відкрите море та повітряний простір над ним, Міжнародний район морського дна, Антарктика та ін. ... Т. зі змішаним режимом — це Т., на якій діють одночасно норми як міжнародного, так і нац. права прибережних держав. До складу Т. зі змішаним режимом належить прилегла зона, континентальний шельф, виключна (морська) економічна зона, міжнародні ріки, канали міжнародні морські та протоки міжнародні» [52, с.42—43].

Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «акваторія» трактує як просторову ділянку водної поверхні (моря, ріки, озера, затоки, наприклад, акваторія Дніпра) [24, с.17]. Термін «простір» цей же словник тлумачить так: «...Одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка

характеризується протяжністю та обсягом...Площа чого-небудь на земній поверхні; територія...Відсутність яких-небудь обмежень...» [24, с. 1170].

Названий словник термін «місцевість» трактує як «...1. Яке-небудь місце, простір земної поверхні. 2. Те саме, що край» [24, с.1170].

Як у названих, так і в інших випадках місце злочину може бути конструктивною (необхідною або кваліфікуючою) ознакою об'єктивної сторони того чи іншого складу злочину. Так, місце вчинення злочину є необхідною ознакою злочину, передбаченого ст.158-2 КК України.

Місце вчинення злочину прямо передбачено в диспозиції ч.1 ст.158-2 КК України таким чином: «Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму...у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України» [23]. Це підтверджується тим, що цей припис закону відповідає на питання, де вчиняється таке знищення виборчої документації або документів референдуму.

На підставі проведеного дослідження, можна дійти наступних висновків:

1) під місцем вчинення злочину потрібно розуміти територію, інше місце, яке характеризується фізичними, соціальними і правовими критеріями і означає, де було розпочате, продовжено, закінчено чи припинено злочинне діяння; 2) місцем вчинення злочину, як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, є державні архівні установи та Центральна виборча комісія; 3) без з'ясування місця вчинення цього злочину особа, що застосовує закон, не може встановити склад злочину в діянні особи як підставу її притягнення до кримінальної відповідальності.

Аналіз існуючих публікацій, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, свідчить, що час як об'єктивна умова вчинення цього злочину, не підлягала дослідженню і навіть не згадувалася. Проте, поряд з такими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму як дія, бездіяльність, місце, час як обов'язкова об'єктивна умова вчинення цього злочину має важливе значення у процесі здійснення його кримінально-правової кваліфікації.

Слід звернути увагу на те, що час вчинення злочину виступає в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони надто рідко. Крім того, важливо зазначити, що врахування часу вчинення злочину, в нашому випадку — незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму, при застосуванні норм кримінального закону може утруднюватися ще й тим, що його не завжди достатньо просто виявити серед інших обставин і ознак, що утворюють кримінально-правову норму.

Будь-який злочин вчиняється в умовах місця і часу. Проте слід констатувати, що в джерелах з кримінального права проблема часу вчинення злочину взагалі, і, зокрема, передбаченого ст. 158-2 КК України, не отримала свого належного з'ясування ні в теорії кримінального права, ні в правозастосуванні. Окремим напрямом проблеми приділено значно більше уваги в межах інших наук, зокрема таких як криміналістика, кримінологія, кримінально-процесу-

альне право, конституційне право. Неприродність такого становища, так як кримінально-правова характеристика діяння є відправною основою кримінологічної та криміналістичної його характеристик. Час вчинення злочину в значній мірі визначає зміст предмета доказування, форми здійснення якого закріплені в кримінальному процесуальному законодавстві і розробляються в цьому сенсі кримінальною процесуальною наукою. У наукових джерелах, як правило, не розкривається зміст цієї ознаки об'єктивної сторони складу злочину і надто рідко пропонується її визначення.

Важливо, на наш погляд, погодитися з твердженнями, які мають місце в юридичній літературі, фундаментальні праці, присвячені об'єктивній стороні злочину, цій проблемі належної уваги не приділяли і не приділяють [5, с.1-244]. Натомість було б несправедливо стверджувати, що проблема часу вчинення злочину не викликала певної уваги фахівців з кримінального права взагалі, оскільки зі всіх аспектів цієї проблеми найбільш розроблений такий, як визначення часу вчинення злочину при вирішенні проблеми про межі дії закону про кримінальну відповідальність у часі [53, с.141; 54, с.190].

Як нам уявляється, що загальновизнаним є положення, що час вчинення злочину як ознака складу злочину сприймається у розумінні певного часового періоду, протягом якого вчинено злочин [8, с.398]. У той же час у різних джерелах з кримінального права пропонуються різноманітні визначення часу вчинення злочину: 1) А.В. Наумов зазначає, що «...це певний часовий період, протягом якого може бути вчинено злочин [9, с.194]; 2) П.І. Грішанін – стверджує, що «...це, зазвичай не просто певний час доби або час року, а конкретний період, що характеризується суспільно-політичними подіями» [55, с.171]; 3) І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук, І.О. Харь, Г.І. Зубець, М.І. Панов – розуміють її як «...певний проміжок часу, часовий період, протягом якого вчиняється суспільно-небезпечне діяння та настають суспільно-небезпечні наслідки [56, с.65; 51, с.127]; 4) М.І. Коржанський наполягає на тому, що «...це така ознака об'єктивної сторони, яка позначає законом, коли було вчинено або одне й те саме, ...коли законом заборонено чинити такі дії» [6, с.207]; 5) П.С. Матишевський – стверджує, що «час виступає в якості ознаки складу злочину лише тоді, коли він указаний в законі в розумінні тієї або іншої частини року, місяця, неділі або доби...» [57, с.134]; 6) М.В. Володько – вважає, що «...це певний часовий період, протягом якого скоюється злочин» [58, с.98]; 7) М.І. Ковальов – стверджує, що «... це, коли закон розуміє не просто як певний час доби або час року, а конкретний період, в який відбуваються які-небудь події, які можуть обтяжувати або, навпаки, пом'якшувати кримінальну відповідальність [40, с.98]; 8) Є.Л. Стрельцов – упевнений, що «...це певна частина року місяця, тижня, доби або наявність спеціальних подій, що можуть мати загальне часове значення [59, с.94]; 9) Р.В. Вереша – наполягає на тому, що «... це означений у законі проміжок часу, протягом якого може бути вчинено злочин» [60, с.106]; 10) І.В. Діордіца – уявляє, що «...це певний проміжок часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння й натомість суспільно небезпечні наслідки [61, с.59]; 11) Т.О. Гончар, Є.Л. Стрельцов, О.А. Чуваков – стверджують, що час вчинення, як ознака складу злочину,

розуміється не просто як певний час доби або року, а конкретний часовий період, коли відбуваються які-небудь події, що можуть обтяжувати або навпаки пом'якшувати кримінальну відповідальність [62, с.41]; 12) П.Л. Фріс — розуміє, що «...це відповідний проміжок часу, протягом якого вчиняється злочинне діяння і в разі випадків настають, передбачені законом шкідливі наслідки [63, с.91]; 13) С.І. Селецький — розуміє, що «... це обов'язкова ознака складу конкретного злочину в тих випадках, коли його зазначено в законі, як ту чи іншу частину року, місяця, тижня, дати [64, с.63]; 14) А.Ю. Строган — стверджує, що це певний часовий період, протягом якого скоюється злочин [65, с.210]; 15) В.Б. Малінін — наголошує, що це певний період або момент, описаний в диспозиції кримінально-правової норми, що має кримінально-правове значення, в який було виконано суспільно небезпечне діяння або настав злочинний результат, тобто вчинено злочин [8, с.414].

Аналіз існуючих точок зору дає нам підстави згрупувати подібні судження стосовно поняття «час вчинення злочину». Наприклад, А.В. Наумов, М.В. Володько, А.Ю. Строган під такою ознакою об'єктивної сторони розуміють певний часовий період, протягом якого може бути вчинено злочин [9, с.177; 58, с.98; 65, с.210]; група авторів І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук, І.О. Харь, І.В. Діордіца, П.Л. Фріс, М.І. Панов — стверджують, що під такою зовнішньою ознакою, як час потрібно розуміти певний проміжок часу, часовий період, протягом якого вчиняється суспільно небезпечне діяння та настають суспільно небезпечні наслідки [56, с.65; 51, с.127; 61, с.59; 63, с.92]; М.І. Ковальов та група авторів: Т.О. Гончар, О.А. Чуваков — наполягають на тому, що час вчинення злочину, як ознака об'єктивної сторони, це коли закон розуміє не просто певний час доби або час року, в конкретний період, в який відбуваються які-небудь події, які можуть бути підставами, за якими їх виділяють [40, с.144—145; 62, с.49]. По-перше, ознаки об'єктивної сторони злочину розрізняються за частотою, з якою вони зустрічаються. Такі групи в цьому контексті надають нам можливість поділяти ознаки об'єктивної сторони злочину на обов'язкові та факультативні. Питання про поділ ознак об'єктивної сторони злочину на обов'язкові і факультативні відбувається тоді, коли мова йде про загальний склад злочину. У складах окремих злочинів обов'язкові всі ознаки об'єктивної сторони злочину. *По-друге*, ознаки об'єктивної сторони злочину розрізняються за природою. Виходячи з цього аспекту дані ознаки можна поділити на: 1) ознаки, що характеризують зміст злочину; 2) ознаки, що характеризують умови вчинення злочину. До ознак об'єктивної сторони, що характеризують зміст злочину, відносяться: суспільно небезпечна поведінка (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, необхідний причинний зв'язок, спосіб вчинення злочину, знаряддя і засоби вчинення злочину. Натомість до ознак об'єктивної сторони, що характеризують умови вчинення злочину, слід віднести, час та обстановку вчинення злочину.

Врахування часу вчинення злочину при застосуванні норм КК України може мати певні труднощі, це буває тоді, коли його не достатньо просто виявити серед інших обставин, серед інших обставин і ознак, що утворюють кримі-

нально-правову норму (це не стосується злочину, передбаченого ст.158-2 КК України).

До позитивних моментів, які можна споглядати з визначень часу вчинення злочину, як ознаки об'єктивної сторони діяння, слід віднести такі: 1) сюди відносять певний проміжок часу, певний часовий період, протягом якого було вчинено суспільно небезпечне діяння та (або) настали суспільно небезпечні наслідки, тобто вчинено злочин (автори — А.В. Наумов, М.В. Володько, А.Ю. Строган, І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук, І.О. Харь, Г.І. Зубець, М.І. Панов, І.В. Діордіца, П.Л. Фріс, М.І. Ковальов, Т.О. Гончар, О.А. Чуваков, В.Б. Малінін); 2) це може бути означений в законі проміжок часу, протягом якого може бути вчинений злочин (Р.В. Вереша); 3) це така ознака об'єктивної сторони, яка позначає законом, коли було вчинено або одне й те саме, коли законом заборонено чинити такі дії (автор М.Й. Коржанський); 4) це ознака, що представляє собою визначений період або момент, що має кримінально-правове значення, в який було вчинено суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), або злочин було завершено, а так само було припинено (автор М.А. Кауфман) [20, с.10].

Негативними факторами, які підлягають виділенню з існуючих визначень цієї ознаки об'єктивної сторони є наступні: 1) це конкретний період, що характеризується суспільно-небезпечними подіями (автор П.Ф. Грішанін); 2) конкретний період, в який відбуваються які-небудь події, які можуть обтяжувати або навпаки пом'якшувати кримінальну відповідальність (автори М.І. Ковальов, Т.О. Гончар, О.А. Чуваков).

Для з'ясування такої ознаки об'єктивної сторони, як час вчинення злочину, необхідно врахувати, що в тих випадках, коли законодавець вкладає в закон волю, то йдеться не про час взагалі, як це має місце в нормах про принципи кримінального права, а більш предметно позначає його, якщо дозволяють семантичні можливості, без використання власне терміна «час» — чи окремим словом, чи словосполученням [41, с.397]. Щоб вийти з цього положення, необхідно звернутися до тлумачення цих приписів.

Є сенс погодитися з твердженням, що категорія часу — це «...відносно стійке і фундаментальне утворення, яке існує в різних формах і проявах. Очевидно, що кожна форма руху матерії, оскільки остання може існувати не інакше, як в часі і просторі, має свої просторово-часові зв'язки, свої, відповідні форми руху матерії, простір і час» [41, с.399]. Проте, на наш погляд, потрібно враховувати те, що час вчинення злочину є поняття, в своїй основі — правове, то його визначення повинно відображати властиві йому юридичні ознаки, а це означає, що злочином є таке діяння, яке також як і його злочинні наслідки, знаходить свій законний вираз в ознаках об'єктивної сторони злочину, виходячи з цього часом вчинення злочину потрібно було б визнати час виконання об'єктивної сторони злочину [41, с.399].

З метою надання визначення такої ознаки як час вчинення злочину потрібно звернутися до термінології, яка наповнює його зміст.

Термін «період» означає «...—у, ч, Проміжок часу, обмежений певними датами, подіями і т. ін. // Час, коли відбувається яка-небудь подія, триває дія,

розгортається чиясь діяльність і т. ін.» [24, с.937]. Натомість термін «проміжок», трактується як: «... час, що відмежовує одну подію, явище, дію і т. ін. від іншої // Взагалі відрізок часу» [24, с.1160].

Отже на підставі викладеного час вчинення злочину – це певний проміжок часу або певний часовий період, описаний в диспозиції кримінально-правової норми, або такий, що впливає з її змісту, що має кримінально-правове значення, в який виконана об'єктивна сторона злочину, або злочин було продовжено, або припинено.

Проте, наше завдання з'ясувати цю ознаку (час вчинення злочину) виходячи з описання її в диспозиції ст. 158-2 КК України. Її описання ми маємо виходячи із Закону таким чином «... поза встановленим строком зберігання...», «... після проведення виборів або референдуму...» [23].

На підставі викладеного можна дійти наступних суджень: 1) під часом вчинення злочину слід розуміти – певний проміжок часу, або певний часовий період, описаний в диспозиції кримінально-правової норми, або такий, що впливає з її змісту, що має кримінально-правове значення, в який виконана об'єктивна сторона злочину або злочин було продовжено, або припинено; 2) часом вчинення злочину знищення виборчої документації або документів референдуму є часовий період після проведення виборів або референдуму поза встановленим строком їх зберігання.

Висновки. На підставі викладеного слід зазначити, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч.1 ст. 158-2 КК України характеризується дією і бездіяльністю, місцем і часом вчинення злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник для студентів юрид. вузів і фак.] / За ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.

2. *Бажанов М.И.* Объективная сторона преступления / М.И. Бажанов // Уголовное право УССР. Часть Общая: [учебник] [Ю.В. Александров, А.Ш. Якупов, М.И. Бажанов и др.]; под ред. В.В. Сташиса, А.Ш. Якупова. – К. : Изд-во «Вища школа», 1984. – С. 81– 97.

3. *Бурчак Ф.Г., Фесенко Е.Ф.* Объективная сторона преступления / Ф.Г. Бурчак, Е.Ф. Фесенко // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая; отв. ред. А.Я. Светлов, В.В. Сташис. – К. : Наукова думка, 1985. – 448 с.

4. *Гришанин П.И.* Объективная сторона преступления / П.И. Гришанин // Советское уголовное право: Часть общая: [учебное пособие] – М. : ВЮЗИ, 1961. – 147 с.

5. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М. : Государственное изд-во юрид. литературы, 1960. – 244 с.

6. *Коржанський М.Й.* Об'єктивна сторона злочину / М.Й. Коржанський // Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна: [курс лекцій] / За ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атіка, 2001. – С.189–211.

7. *Кудрявцев В.Н.* Правовое поведение: Норма и патология / В.Н. Кудрявцев. – М. : Изд-во «Наука», 1982. – 288с.

8. *Малинин В.Б.* Причинная связь в уголовном праве / В.Б. Малинин. – СПб : Издательство «Юридический центр Пресс», 2000. – 316 с.

9. *Наумов А.В.* Объективная сторона преступлений / А.В. Наумов // Российское уголовное право. Курс лекций: В 3 т. Т.1. Общая часть / А.В. Наумов. – [4-е изд. перераб. и доп.] – М. : Волтерес Клувер, 2007. – С. 313 – 343.

10. *Номоконов В.А.* Объективная сторона преступлений / В.А. Номоконов // Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А. И. Коробеева. – Т.1: Перступление и наказание. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс» 2008. – С. 357–383.

11. *Петин И.А.* Механизм преступного насилия / И.А. Петин – СПб : «Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 343 с.

12. *Пионтковский А.А.* Объективная сторона состава преступления / А.А. Пионтковский // Курс советского уголовного права: Часть Общая: В 6-ти томах / Редкол.: А.А. Пионтковский и др. – М. : Изд-во «Наука», 1970. – Т. 2. – С. 131–183.

13. *Семенцова И.А.* Объективная сторона состава преступления / И.А. Семенцова // Уголовное право: Общая часть. Серия «Сдаем экзамен». – Ростов н/Д: «Феникс», 2003. – С.69–83.

14. *Таганцев В.С.* Преступная деятельность / В.С. Таганцев // Русское уголовное право: [лекции]: Часть Общая. В 2 т. – Т. 1. – М. : Наука, 1994. – С. 265–372.

15. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. – М. : Институт международного права и экономики А.С. Грибоедова, 2001. – 576 с.

16. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально–правове та кримінологічне дослідження): Монографія / В.К. Мтавійчук. – К. : «Азимут – Україна», 2005. – 464 с.

17. *Зінченко І.О.* Коментар до ст. 158-2 КК України / І.О. Зінченко // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. – Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – [5те вид., допов.] – Х. : Право, 2013. – с. 151 – 153.

18. *Гнетнев М.К., Готін О.М., Мазур М.В.* Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина / М.К. Гнетнев, О.М. Готін, М.В. Мазур // Кримінальне право (Особлива частина): [підручник]; за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2–ге вид]. – К. : «ВД» Данор», 2013. – С. 156–212.

19. *Мельник М.І.* Злочини проти виборчих трудових та інших особистих прав: свобод людини і громадянина / М.І. Мельник// Кримінальне право України. Особлива частина: [підручник] (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.). – Вид. 2-ге, переробл. та допов. / За ред. В.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С.106-152.

20. *Андрушко П.П., Зінченко І.О., Мельник М.І., Осадчий В.І., Тихий В.П.* Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (стаття 158-2 КК) /П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий // Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав / П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, С.Я. Лихова та ін.; за заг. ред. В.П. Тихого. – Х. : Изд-во «Кроссруд», 2008. – С. 180–192.

21. *Андрушко П.П.* Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика: [монографія] / П.П. Андрушко. – К. : КНТ, 2007. – 328 с.
22. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. - 200 с.
23. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної ради України. – 2001. – №25–26. – Ст. 131.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови / з дод. і доп. // уклад. голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 172 с.
25. Русско-украинский словарь, Т.2; Редакторы тома С.И. Головащук, Л.А. Коробчинская, Н.Н. Пилинский. – К. : Изд-во. «Наукова думка», 1966. – 756с.
26. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. – М. : Рус. яз., 1999. – Т.2: И. – О. – 1999. – 779 с.
27. *Костенко О.М.* Незаконні дії / О.М. Костенко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 4; Н-П. – К. : Українська енциклопедія, 2002. – 720 с.
28. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19 изд. испр. – М. : Рус. яз., 1987. – 750 с.
29. Русско-украинский словарь, Т. 3; Редакторы тома С.И. Головащук, Л.А. Коробчинская, Н.Н. Пилинский. – К. : Изд-во «Наукова думка», 1968. – 727 с.
30. *Светлов О.Я.* Знищення і зруйнування пам'яток історії та культури / О.Я. Светлов / Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Т. 2 – К. : Українська енциклопедія, 1999. – 744 с.
31. *Мельник М.І.* Коментар до ст. 158-2 КК України / М.І. Мельник // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [9-те вид., перероб. та допов.] – К. : Юридична думка, 2012. – С. 431–434.
32. Украинско-русский словарь (Составители: В.С. Ильин, Е.П. Дорошенко, Л.А. Юрчук и др.); за ред. Л.С. Паламарчук, Л.Г. Скрипник. – К. : «Наукова думка», 1976. – 944 с.
33. *Андрушко П.П.* Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика: [монографія] / П.П. Андрушко. – К. : КНТ, 2007. – 328 с.
34. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10–11. – Ст. 73.
35. *Андрушко П.П., Зінченко І.О., Мельник М.І., Осадчий В.І., Тихий В.П.* Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст. 158-2 КК) / П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий // Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав (П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, С.Я. Лихова та ін.); за заг. ред. В.П. Тихого. – Х. : Изд-во Кроссруд, 2008. – С. 180 – 192.
36. *Баранов М.Т., Костяева Т.А., Трудникова А.В.* Русский язык: Справ. Материалы: [учебное пособие для учащихся]; под ред. Н.М. Шанского. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Просвещение, 1987. – 228 с.
37. *Пудовочкин Ю.Е.* Учение об основах уголовного права: [лекции]. / Ю.Е. Пудовочкин – М. : Юрлитинформ, 2012. – 240 с.
38. *Мороз В.Г.* Поняття місця вчинення як ознаки об'єктивної сторони злочину / В.Г. Мороз // Юридична наука. – 2014. – №5. – С.103–122.

39. *Поддубный А.А.* Определение места совершения преступления при квалификации преступлений / А.А. Поддубный // Российский следователь. – 2001. – № 3. – С. 14–25.

40. *Ковалёв М.И.* Объективная сторона преступления / М.И. Ковалёв // Советское уголовное право. Общая часть: [учебник]. – М. : Юрид. лит., 1977. – С.144–167.

41. *Фесенко Е.В.* Факультативные признаки объективной стороны / Е.В. Фесенко // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая: [монография]. – К. : Изд-во «Наукова думка», 1985. – С.131–141.

42. *Фесенко Є.В.* Об'єктивна сторона складу злочину / Є.В. Фесенко // Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін.; за ред. П.С. Матишевського та ін.. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – С.133–149.

43. *Иванов В.В., Топоров В.Н.* Древнее славянское право: архаичные мифологические основы и источники в свете языка / В.В. Иванов, В.Н. Топоров // Формирование раннефеодальных славянских народностей. – М., 1981. – С.17–18.

44. *Георгиевский Э.В.* Формирование и развитие общих положений древнерусского уголовного права / Э.В. Георгиевский: [монография]. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 320 с.

45. *Наумов А.В.* Российское уголовное право / А.В. Наумов. – [4-е изд., перераб. и доп.] – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 736 с.

46. *Наумов А.В.* Место совершения преступления / А.В. Наумов / Словарь по уголовному праву / Отв. ред. проф. А.В. Наумов. – М. : Изд-во «БЕК», 1997. – С. 203.

47. *Номоконов В.А.* Объективная сторона преступлений / В.А. Номоконов // Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А. И. Коробеева. – Т.1: Преступление и наказание. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс» 2008. – С. 357–383.

48. *Тер-Акопов А.А.* Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве / А.А. Тер-Акопов. – М., 2003. – 151 с.

49. *Грищук В.К.* Кримінальне право України: Загальна частина: [навч. посіб. для студ. юрид. фак. вищ. навч. закл.] / В. К. Грищук. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2006. – 586 с.

50. *Володько М.В.* Об'єктивна сторона складу злочину / М.В. Володько // Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.). – Вид. 3-тє, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Юридична думка, 2004. – С. 88–89.

51. *Панов М.І.* Об'єктивна сторона злочину / М.І. Панов // Кримінальне право України: Загальна частина: [підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти] / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ – Харків: Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 102–129.

52. *Савчук К.О.* Территория / К.О. Савчук // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К. : «Укр.енцикл», 1998. – Т. 6. Т–Я. – 2004. – С.45–43.

53. *Тилле А.А.* Время, пространство, закон. Действие уголовного закона во времени и пространстве: [монография] / А.А. Тилле. – М. : Юрид-лит, 1965. – 204 с.

54. *Брайнин Я.М.* Уголовный закон и его применение: [монография] / Я.М. Брайнин. – М. : Юрид. лит, 1967. – 240 с.

55. Советское уголовное право. Общая часть / Под ред. П.И. Гришанина: [підручник]. – М. : Юрид. лит, 1967. – 320 с.

56. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум: [навчальний посібник] / П.І. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук та ін. – К. : КНТ. – 432 с.

57. *Матышевский П.С.* Объективная сторона преступления / П.С. Матишевський // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 106–141.

58. *Володько М.В.* Об'єктивна сторона злочину / М.В. Володько // Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.). – Вид. 3-тє, переробл. та допов.; за ред. професорів М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Юридична думка, 2004. – С. 88–99.

59. *Стрельцов Є.Л.* Об'єктивна сторона складу злочину / Є.Л. Стрельцов // Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / Відп. редактор заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор Є.Л. Стрельцов. – Х. : Одісей, 2010. – 328 с.

60. *Вереша Р.В.* Кримінальне право України. Загальна частина / Р.В. Вереша // [навч. посібник]; {2-ге вид. перероб. та доп.} / Станом на вересень 2011 р. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.

61. *Діордіца І.В.* Кримінальне право України: [посібник для підготовки до іспитів] / І.В. Діордіца. – К. : О.С. Ліпкан, 2010. – 288 с.

62. *Гончар Т.О., Стрельцов Є.Л., Чуваков О.А.* Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: [навчальний посібник для підготовки до іспиту] / За заг. ред. Є.Л. Стрельцова / Т.О. Гончар, Є.Л. Стрельцов, О.А. Чуваков. – Х. : Одісей, 2010. – 248 с.

63. *Фріс П.Л.* Кримінальне право України / П.Л. Фріс // Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Атіка, 2004. – 488 с.

64. *Селецький С.І.* Кримінальне право України. Загальна частина / С.І. Селецький // [навч. посібник]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 264 с.

65. *Строган А.Ю.* Склад злочину, як підстава кримінальної відповідальності: [навч. посібник] / А.Ю. Строган. – К. : Атіка, 2007. – 424 с.

66. *Кауфман М.А.* Время совершения преступления и его уголовно-правовое значение: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / М.А. Кауфман. – М., 1992. – 21 с.

Орлов Ю.В. Об'єктивна сторона злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму

У статті розкриваються питання, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України, а також їх значення для теорії кримінального права та кваліфікації цього злочину.

Ключові слова: об'єктивна сторона, ознаки об'єктивної сторони, дії, бездіяльність, час вчинення злочину.

Орлов Ю.В. Объективная сторона преступления незаконное уничтожение избирательной документации или документов референдума

В статье раскрываются вопросы, касающиеся объективной стороны преступления, предусмотренного ч.1 ст.158-2 УК Украины, а также их значение для теории уголовного права и квалификации этого преступления.

Ключевые слова: объективная сторона, признаки объективной стороны, действия, бездействие, время совершения преступления.

Orlov Y.V. Actus reus illegal destruction of election documents or documents of the referendum

The article deals with issues relating to the objective of an offense under Part 1 Art. 158-2 of the Criminal Code of Ukraine, their significance for the theory of criminal law and qualification of the crime.

Keywords: *objective side, the objective of the signs, actions, omissions time of the offense.*

Стаття надійшла до редакції 18.06.2015.